

I. SÜLEYMAN'IN SEKİZİNCİ SEFERİ: KARABOĞDAN

 Funda DEMİRTAŞ^a

Öz

Osmanlı müverrihlerinin “Kanûnî” unvanıyla Batılı yazarların ise “Muhteşem” lakabıyla andıkları I. Süleyman'ın 1538 tarihli Karaboğdan Seferi bu çalışmanın temasını teşkil etmiştir. 1456 yılında Osmanlı'nın vasal zincirine eklenen Boğdan'ın stratejik konumu itibarıyla Osmanlı, Habsburg, Leh ve Kırım toprakları arasında bulunması, Karadeniz hâkimiyeti ve ticaretinin kilit noktası olması ve kuzey Karadeniz sahili üzerinden doğuya giden en kestirme yol güzergâhı üzerinde bulunması sebebiyle Osmanlı bölgede etkin bir hâkimiyet tesis etmiştir. Ancak 1527'de voyvoda seçilen Petru Rareş, Osmanlı'nın farklı cephelerde uğraşmak zorunda kaldığı problemler yüzünden vasallığa aykırı bir politika takip ederek bu hâkimiyete sekte vurma gayreti içinde olmuştur. Buna bir süre göz yuman padişah mütemadiyen devam eden Petru Rareş'in serkeşliklerine bir son vermek için çıktığı seferde Osmanlı ordusunun azametini sergileyen bir yürüyüşle Boğdan'ın merkezine girerek bölgedeki Osmanlı hâkimiyetini sağlamlaştıran kararlar almıştır. Özellikle Boğdan'ın güneyinde Prut ve Turla nehirleri arasında kalan mıntıkeyi sancak şeklinde teşkilatlandırarak bölgede idari, siyasi, içtimai ve ticari anlamda Osmanlı lehine bir düzenleme yapmıştır. Bu çalışma da sancak yapılan Bucak özelinde üç buçuk asrı, Boğdan genelinde ise dört asrı aşan Osmanlı varlığının ve hâkimiyetinin kırılma noktalarından biri olan seferin kronolojik ve tematik uyum içerisinde detaylı bir tetkikini amaçlamıştır. Osmanlı açısından olumlu Boğdan açısından ise olumsuz anlamda bir değer taşıyan seferin monografik bir tarzda irdelendiği çalışmada başta ana kaynak niteliğinde olan dönem ve yakın dönem Osmanlı kronikleri ile Osmanlı ve Romen ana kaynaklarını esas alan ikinci elden kaynaklar kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: I. Süleyman, Petru Rareş, Boğdan, Voyvoda, Suceava.

EIGHTH CAMPAIGN OF SULEYMAN I: KARABOGHDAN

Abstract

The central focus of this scholarly exploration centers on the 1538 Karaboghdan Campaign, meticulously organized under the leadership of Suleiman I, a prominent figure known as "Kanûnî" in Ottoman historiography and referred to as the "Magnificent" within the sphere of Western academic discourse. This military campaign holds considerable historical significance, marking a pivotal juncture in the overarching historical narrative. Following its integration into the Ottoman vassal structure in 1456, the Boghdan region assumed a strategic and pivotal role due to its strategic positioning amidst the larger landscape encompassing the Ottoman, Habsburg, Polish, and Crimean domains. It emerges as a vital crossroads, wielding authority over the Black Sea region, acting as a hub for trade activities, and facilitating the most direct passage eastwards

^a Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, fundad@erciyes.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 31.08.2023, Makale Kabul Tarihi: 20.11.2023

along the northern periphery of the Black Sea. These strategic attributes facilitated the Ottoman Empire's careful consolidation of control within the region. However, the ascendancy of Petru Rareş to the position of voivode in 1527 introduced a significant challenge, as he pursued policies incongruent with the established vassal relationship. This stance was rooted in the intricate challenges encountered by the Ottoman Empire on multiple fronts. Temporarily accommodating this deviation, the Ottoman Sultan initiated a military campaign aimed at suppressing Petru Rareş's persistent acts of defiance. This campaign unfolded through a meticulously orchestrated military progression, effectively showcasing the splendor of the Ottoman armed forces as they advanced into the heart of Boghdan. A series of resolute measures were undertaken, culminating in the reaffirmation and consolidation of Ottoman authority within the region. A salient aspect of this campaign pertains to the meticulous administrative structuring of the territory situated between the Prut and Turla rivers to the south of Boghdan. This strategic area was thoughtfully organized as an administrative subdivision designated as a "sanjak," thereby facilitating Ottoman interests across spheres of administration, politics, society, and commerce. At its essence, this scholarly endeavor strives to furnish a comprehensive analysis, employing both chronological and thematic lenses, of this campaign—a campaign that signifies a transformative juncture in Ottoman dominion. This narrative spans more than three and a half centuries within the microcosm of the established "sanjak" of Bucak, and extends beyond four centuries across the broader expanse of Boghdan. The study adopts a monographic framework to scrutinize this campaign, shedding light on its dichotomous nature—viewed favorably from the Ottoman standpoint and unfavorably from Boghdan's perspective. The bedrock of this study relies on primary sources, predominantly encompassing contemporary and near-contemporary Ottoman chronicles, fortified by Ottoman and Romanian primary sources, while secondary sources supplement the investigative framework.

Keywords: Suleiman I, Petru Rareş, Boghdan, Voivode, Suceava.

Giriş

I. Süleyman'ın Mohaç'tan sonra doğu ve batı istikametinde karşısına çıkacak güçten yoksun düşmanları sebebiyle kesin sonuçlu bir zaferden ziyade Beç, Alman ve İrakeyn seferleri gibi görkemli bir askerî yürüyüşün sonunda elde edilen bazı kazanımlarla taçlandırılan 1538 tarihli Karaboğdan Seferi bu çalışmanın temasını oluşturmuştur. Kırk altı yıllık saltanatı esnasında on üç büyük sefere imza atan I. Süleyman'ın sekizinci seferi olan Karaboğdan Seferi, kronikleşen bölgesel sorunların çözümü için düzenlenmiştir. Sefer sonunda da siyasi, idari, ticari ve içtimai anlamda köklü değişikliklere yol açan kararlar alınarak bölgedeki dengeler tamamen Osmanlı lehine değiştirilmiştir. Özellikle Boğdan'ın Prut ve Turla (Dniestr/Dinyester) nehirleri arasında kalan güney bölgesinin Bucak Sancağı adı altında teşkilatlandırılarak Osmanlı topraklarına ilhakı ve buraya Türk boylarının iskânıyla demografik ve kültürel anlamda bölgenin Osmanlı rengine boyanmasının yolu açılmıştır. Bu cümleden sefer, bölgede Osmanlı varlığını, kalıcılığını, üstünlüğünü ve hâkimiyetini perçinleyerek Osmanlı tarihi için pozitif anlamda Boğdan tarihi içinse negatif anlamda bir dönüm noktası olması hasebiyle çalışmanın ana konusunu teşkil etmiştir.

Bölgesel ve dönemsel anlamda Osmanlı ve Boğdan tarihinin önemli bir kesitini aydınlatmayı amaçlayan çalışmada ağırlıklı olarak Matrakçı Nasuh, Celâlzâde Mustafa Çelebi ve Lutfi Paşa gibi dönem müverrihleri ile Feridun Ahmet Bey, Gelibolulu Mustafa Âlî, Peçevî ve Solakzâde gibi yakın dönem

müverrihlerinin eserleri kullanılmıştır. Özellikle seferin müstakil bir başlık altında detaylıca anlatıldığı Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin *Tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* adlı çalışması yazarının birinci elden bilgiye sahip üst düzey bir devlet adamı olması hasebiyle öncellenmiştir. Mustafa Çelebi'nin görevi itibariyle elde ettiği bilgi ve belgelere ilaveten tanıklığıyla yaptığı detaylı tarihsel tasviri bu öncellemede etkili olmuştur. Hakeza Gelibolulu Mustafa Âlî, Peçevî ve Solakzâde gibi sonraki müverrihler de anlatılarını daha ziyade *Tabakâtü'l-memâlik*'in verdiği bilgiler ekseninde şekillendirerek eseri geçmişte de emsallerinden pozitif ayrıştan bir referans kaynağı olarak öne çıkarmışlardır. Osmanlı cephesinde bu minvalde dönem ve yakın dönem kaynakları referans alınırken Boğdan cephesinde de kronik Romen kaynaklarını kullanan Mihail Guboğlu'nun çalışmalarından istifade edilmiştir. Bunların haricinde de konuya dair güncel çalışmalardan da faydalanılarak kaynak noktasında geçmiş ve güncel bağlantısı sağlanmıştır.

Çalışmada birinci dereceden referans kaynağı olan *Tabakâtü'l-memâlik*'de ve onu esas alan diğer kaynaklarda kronolojik anlatımın bir gereği olarak seferle aynı döneme denk gelen donanmanın sefer ve zaferlerine dair detaylar ve diğer gelişmeler hem konu dışı olmaları hem de çalışmanın hacmini aşmaları sebebiyle tema dışı bırakılmıştır. Bu sebeple konu Karaboğdan Seferiyle sınırlandırılarak Boğdan üzerine yapılan pek çok çalışmanın bir başlığı veya teması olan sefere dair ilk monografik çalışmalardan birini yapma hedeflenmiştir.

A. BOĞDAN'DA OSMANLI HAKİMİYETİ

Eflak Prenslığı'nin XIV. yüzyılın son çeyreğinde (Panaite, 2002, ss. 208-209) Osmanlı hâkimiyetini tanınmasının ardından sınırlarına dayanan Osmanlı tehlikesine karşı bazı ihtiyati tedbirler alan ve Osmanlı aleyhine yapılan ittifaklara katılan (Decei, 1979, s. 698; Heper, 2020, ss. 68-69) Boğdan Prenslığı 1456 yılında Osmanlı hâkimiyetini tanımak zorunda kalmıştır. 1432'den beri yaşanan taht mücadelelerinden dolayı güç kaybederek dış müdahalelere açık hale gelen prensliğin Karadeniz hâkimiyeti ve ticareti için ehemmiyet arz etmesi Osmanlı vasal zincirine eklenmesini zorunlu kılmış, II. Mehmed (1444-1446, 1451-1481) de fethin hemen akabinde bu bağlamda ilk ultiyatı göndermiştir (Panaite, 2002, s. 211, 216). Bunu yıllık 2000 Macar altını haraç göndermesini emreden Ekim 1455 tarihli (Guboğlu, 1969, s. 33) ikinci ultiyatı takip etmiş, kendisini müdafaa edecek güçten ve dış yardımdan yoksun olan (Decei, 1979, s. 698) Boğdan da 1456 yılından itibaren istenen haracı göndererek barışa razı olmuştur (Guboğlu, 1969, s. 34). 1457'de voyvoda olan Ştefan cel Mare'nin (Koca Ştefan) Osmanlı'nın karada ve denizde birden fazla cephede savaşmasını fırsat bilerek (Uzunçarşılı, 1998, s. 78) düzenli ödediği vergiyi önce ödemeyi (Guboğlu, 1983, s. 144; Panaite, 2002, s. 211) sonra da vergiyi bizzat İstanbul'a getirme emrini reddetmesi (Kemalpaşazâde, 1957, s. 378; Mevlânâ Mehmed Neşrî, 2013, s. 330) voyvodanın cezalandırılmasını gerekli kılmıştır. Buna Kefe'nin fethi esnasında esir alınan ancak İstanbul'a nakledilirken buldukları gemiyi ele geçirerek Boğdan'a sığınan 150 Cenevizliyi Ştefan'ın iade etmemesi (Çopur, 2006, s. 39) ve Osmanlı vasalı olan Eflak'a saldırarak voyvodayı memleketinden çıkarması (Miroğlu, 1989, s. 230; Tansel, 1953, s. 223; Uzunçarşılı, 1998, s. 78) da eklenince sefer kaçınılmaz olmuştur. Önce İşkodra'nın zaptına gönderilen ama muvaffak olamayan Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa Boğdan üzerine gönderilmiş ancak Ştefan karşısında ağır bir mağlubiyet almıştır (Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi, 1997a, ss. 677-678; Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279a, ss. 557-

558; Kemalpaşazâde, 1957, ss. 377-382; Mevlânâ Mehmed Neşrî, 2013, s. 330; Oruç b. Âdil, 2014, s. 111; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 254; Tansel, 1953, s. 224). Ertesi yıl bizzat Boğdan seferine çıkarak Ştefan'ı bozguna uğratan (Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi, 1997a, ss. 678-682; Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279a, ss. 558-560; Kemalpaşazâde, 1957, ss. 403-413; Mevlânâ Mehmed Neşrî, 2013, ss. 331-332; Oruç b. Âdil, 2014, s. 113; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, ss. 254-256; Tursun Bey, 1977, ss. 170-175) II. Mehmed kazandığı zafere rağmen askerî ve siyasi anlamda hedefine ulaşamamıştır. Zira yaklaşık iki ay Boğdan'da kalarak merkez Suceava (Seçav) da dahil olmak üzere her tarafı tahrip eden Osmanlı ordusu, kıtlık, salgın hastalık (Decei, 1979, s. 699) ve Macar tehlikesi (Kemalpaşazâde, 1957, ss. 412-413; Oruç b. Âdil, 2014, s. 113; Tursun Bey, 1977, s. 173) sebebiyle döndükten sonra başlayan sulh görüşmeleri voyvodanın padişaha müracaat ederek şimdiye kadar ödediği vergiyi artıracaklarını ve Osmanlının dostuna dost düşmanına da düşman olacağını bildirerek affını talep etmesi, padişahın da bunu kabul etmesi (Tansel, 1953, ss. 227-228) ile ancak 1480-1481'de sonlandırılmıştır (Panaite, 2002, s. 212).

II. Mehmed'in vefatının akabinde taht değişikliğinden istifade eden Ştefan'ın Eflak üzerinden Tuna'yı geçerek Osmanlı topraklarını yağmalaması (Jorga, 2005, s. 223; Tansel, 1966, ss. 70-71) ve Tuna ağzında üslenen korsanların Osmanlı donanmasına (Turan, 1992, s. 235), halka ve tacirlere zarar vermesi yeni bir sefer kararının alınmasını gerektirmiştir. Bu çerçevede Karadeniz'de Osmanlı hâkimiyetinin sağlanması, Kırım ile Osmanlı topraklarının birleştirilerek kuzeye yapılacak seferlerin kolaylaşması (Tansel, 1966, s. 70; Uzunçarşılı, 1998, ss. 181-182) ve Karadeniz ticaretinin merkezi olması hasebiyle Kili ve Akkirman'ı hedef alan II. Bayezid (1481-1512) 1484 baharında (Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279b, s. 41) Boğdan üzerine yürümüştür. Önce kara ve denizden (Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279b, s. 43; Kemalpaşa-zade, 1997, s. 69) kuşatılan Kili'nin akabinde de Akkirman'ın ele geçirilmesiyle (Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi, 1997b, ss. 835-836; Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279b, s. 43; Kemalpaşa-zade, 1997, ss. 70, 75; Oruç b. Âdil, 2014, s. 120; Tursun Bey, 1977, ss. 201-202) Karadeniz'den Lehistan'a, Orta Avrupa'ya, Akdeniz'e (İnalçık, 2016, s. 131) ve Ortadoğu'ya (Mantran, 1995, s. 134) uzanan iki ticari merkez ele geçirilmiş ve Karadeniz'de yapılan korsanlık faaliyetleri engellenmiştir. Venedik'e gönderdiği mektupta Kili ve Akkirman'ı Boğdan, Boğdan'ı da Macaristan ve Lehistan için bir duvar olarak nitelendiren (Decei, 1979, s. 699) Ştefan, bu iki şehri geri almak için 1485 (Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi, 1997b, ss. 836-837; Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279b, ss. 44-45; Kemalpaşa-zade, 1997, ss. 91-94; Oruç b. Âdil, 2014, s. 121; Tursun Bey, 1977, ss. 208-209) ve 1486'da (Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi, 1997b, ss. 837-839; Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279b, ss. 45-46; Kemalpaşa-zade, 1997, ss. 96-98; Oruç b. Âdil, 2014, s. 121) harekete geçse de bir başarı elde edemeyerek iki yıllık haraçla birlikte gönderdiği elçisi (Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan, 1279b, s. 54) vasıtasıyla barış istemek zorunda kalmıştır. Bundan sonraki süreçte Leh kralının Boğdan üzerindeki emellerini bilen Ştefan, her türlü tahrik ve teşviğe rağmen Osmanlı Devleti ile iş birliğine devam ederek 1497'de kralın Boğdan'ı ilhak etme girişimini Osmanlı yardımı sayesinde bertaraf etmiştir (Kemalpaşa-zade, 1997, ss. 159-162). Ancak 1499'da kral ile anlaşarak Osmanlıya karşı cephe alan Ştefan bu teşebbüsünden de bir sonuç elde edemeyerek 1501 yılında yeniden barış yapmak zorunda kalmış (Tansel, 1966, s. 82) ve ölünceye kadar II. Bayezid'in sadık bir haraçgüzârı olmuştur. Ştefan 1504'te ölmeden önce oğluna ülkesini kılıç kuvvetiyle idare edemeyeceği için diğer uluslardan daha kuvvetli ve anlayışlı olan Türklere tabi kılmasını vasiyet etmiş (Guboğlu, 1986, s. 746), III. Boğdan (1504-1517) ve Genç Ştefan (1517-1527) da

babalarının vasiyetine riayet etmiştir. Ştefan'ın bu iki halefi zamanında Osmanlı, farklı cephelerdeki meşguliyetinden istifade eden Boğdan'ın zaman zaman ödemediği haraca, yerine getirmedeği emirlere, yaptığı saldırı ve sınır ihlallerine (Guboğlu, 1986, ss. 747-748) göz yumarak ikazda (Uzunçarşılı, 1998, s. 342) bulunmuş ancak Genç Ştefan'ın ani ölümüyle yerine geçen kardeşi IV. Petru Rareş (1527-1538, 1541-1546) zamanında yaşananlara göz yummamıştır.

B. 1538 KARABOĞDAN SEFERİ

Bir kumpasla öldürülen Genç Ştefan'ın yerine boyarlar tarafından Ştefan cel Mare'nin gayrimeşru oğlu Petru Rareş'in seçilmesi, voyvodalığa İstanbul'da yetişen Ştefan Lacusta'yı (Çetine/Çekirge) getirmek isteyen I. Süleyman'ın (1520-1566) hoşuna gitmemiş (Guboğlu, 1986, ss. 748-749) ancak Petru Rareş'in Osmanlı hâkimiyetini tanınması üzerine voyvodalığı tasdik edilmiştir (Gökbilgin, 1992, ss. 92-93; Hammer-Purgstall, 1330, s. 198). Petru Rareş, meşruiyetini doğrudan padişahın almasına (İnalçık, 1986, s. 1253; Zinkeisen, 2011, s. 561) rağmen başlangıçtan itibaren ikiyüzlü ve gelgitli bir politika takip etmiştir.

1. Sefer Nedenleri

Başlangıçta Osmanlı vasalı olmasına rağmen Habsburglara yardım eden fakat kısa bir süre sonra Erdel üzerindeki emelleri sebebiyle Osmanlı safında yer alan Petru Rareş, Beç Seferi'nde (1529) Habsburg kuvvetlerini bozguna uğratmasının karşılığında Erdel'de beş kale elde ederek hâkimiyetini sağlamlaştırmıştır. Bunun verdiği gururla Lehistan ve Boğdan'ın eskiden beri üzerinde hak iddia ettiği tartışmalı bölge Pocuta'yı ele geçirmek üzere harekete geçen ancak Leh kuvvetleri karşısında bozguna uğrayan (1531) Petru Rareş, 1532 Osmanlı-Leh antlaşmasına ters düşen bu saldırganlığına onay vermeyen Osmanlı tarafını terk ederek yeniden Habsburg tarafına meyletmiştir (Guboğlu, 1986, ss. 750-752). Petru Rareş'in her fırsatta bölgeye yaptığı hücumlardan bıkan Leh elçilerinin mütemadiyen İstanbul'a ulaştırdığı şikâyetler (Ekrem, 1993, s. 15) ve "Boğdan tahtındaki eşkıyanın/köylünün uzaklaştırılması" talepleri (Guboğlu, 1986, ss. 752, 759-760; Heper, 2020, s. 80) seferin sebeplerinden birini teşkil etmiştir.

Osmanlı'nın Venedik hatta Avrupa devletlerinin geneliyle olan siyasi ilişkilerinde etkin bir rol oynayan sınır diplomatı (Kumrular, 2011, s. 120) Alaisio Gritti ve iki oğlunun padişah İbrahim Paşa'nın (1534) iken öldürülmesi de sefere zemin hazırlayan sebeplerden biri olmuştur. Önce İbrahim Paşa'nın sonra da padişahın güvenini kazanarak Osmanlı Devleti adına siyasi ve askerî faaliyetler yürüten Gritti, 1534'te ordu doğu seferinde iken 2000 yeniçeriyle Budin'e gönderilmiştir. Bölgenin kontrol ve güvenliğinden sorumlu olan Gritti'nin haddini aşarak Erdel'de hâkimiyet kurmaya çalışması bir isyanla neticelenmiştir (Zinkeisen, 2011, ss. 585-586). İsyân sebebiyle sığındığı kalede ele geçirilen Gritti ve iki oğlu, Petru Rareş'in emriyle öldürülmüştür. Kutsal Roma İmparatoru Şarlken'in kardeşi Avusturya Arşidükü Ferdinand ile iş birliği yaparak Osmanlı himayesindeki Gritti'yi öldüren (Danişmend, 1971, s. 204) Petru Rareş, padişahın hışmından korkarak Bağdat'a bir elçi göndermiş ancak Osmanlı aleyhine yeni ittifaklara imza atmaktan (Decei, 2010, s. 114) da geri kalmamıştır.

Nisan 1535'te Ferdinand ile bir ay sonrasında da Erdel ve Eflak voyvodalarıyla Osmanlı aleyhine bir antlaşma imzalayan¹ Petru Rareş, sefer öncesine kadar Şarlken ve Ferdinand ile de mektuplaşarak Osmanlıya karşı kışkırtıcı söylemlerde bulunmuş ve askerî yardım vaadinde bulunmuştur (Guboğlu, 1986, ss. 754, 757, 759). Buna ilaveten Irakeyn Seferi'nden itibaren haracını² ödemekte de ihmalkâr davranan Petru Rareş, Osmanlıya haraç vermekten imtina ederken Ferdinand taraftarlarına sık sık para yardımında bulunmuştur (Guboğlu, 1986, ss. 755, 759; Hammer-Purgstall, 1330, s. 198). Habsburg, Safevi (Peçevî, 1283, s. 204) ve Venedik seferleri sebebiyle Petru Rareş'in bu serkeşliklerine göz yuman padişah, 1536 yılının sonlarında onu denemek amacıyla o zamana kadar ödemediği haracıyla birlikte Habsburglar üzerine düzenleyeceği sefer için süvari istemiş ancak haraç ödemekten imtina eden Petru Rareş, bu isteği de reddetmiştir (Guboğlu, 1986, s. 755,759; Heper, 2020, s. 81).

Vasallığa aykırı bu politikasıyla dışta Osmanlı-Leh-Tatar bloğunu karşısına alan Petru Rareş, içte de bazı boyarları karşısına almıştır. Petru Rareş'in zulmünden ve sert uygulamalarından rahatsız olan boyarların bir kısmı padişaha müracaat ederek (Ekrem, 1993, s. 15) ısrarla voyvodanın değiştirilmesi talebinde bulunmuştur. Özellikle Petru Rareş'in 1535'te Ferdinand ile imzaladığı antlaşmadan sonra İstanbul'a gelerek padişahla görüşen boyarlar ülkelerinin işgal edilmemesi, kanunlarının ilga edilmemesi ama voyvodalarının değiştirilmesi talebiyle padişahu ülkelerine davet etmişlerdir. Boyarların bu talebi üzerine padişah Voyvodalık Kurulu'ndan Petru Rareş'in azledilerek yakalanmasını ve İstanbul'a gönderilmesini istemiş ancak Petru Rareş'ten korkan boyarlar kurulda bunu reddetmişlerdir (Guboğlu, 1986, ss. 756-757, 761; Heper, 2020, s. 80).

Zahiren muti, hakikaten asi olan (Demirtaş, 2009, s. 424) Petru Rareş'in İstanbul'da bulunan kardeşi Ştefan Lacusta³ da sık sık padişahı ve vezirlerden Boğdan tahtını isteyerek Leh kralı ve boyarlar gibi voyvodanın değiştirilmesini istemiştir. Kısa ve uzun vadede sefere sebep teşkil eden bu olayların haricinde özellikle Tatarların Erdel üzerinden Avusturya'ya ulaşmalarında stratejik öneme sahip (Finkel, 2007, s. 118) Boğdan'ın Habsburg nüfuzu altına girmesinin hatta tampon bir bölge olarak kalmasının (Guboğlu, 1986, ss. 761-762) yarattığı tehlike de seferin etkin sebeplerinden biri olmuştur.

2. Sefer Hazırlıkları

1537-1538 kışını İstanbul'da geçiren padişah (Lutfi Paşa, 1341, ss. 364-365) önce beylerbeyi ve sancakbeylerine ulaklar göndererek sefer hazırlığı yapmaları ve İstanbul'da toplanmaları emrini vermiş (Demirtaş, 2009, s. 405; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 56a; Matrakçı Nasuh, t.y., ss. 106b-107a), sefer arifesinde de ülkenin kara ve denizden korunmasına dair görevlendirmeler yapmıştır. Bu bağlamda daha önce Safevîlerin İsfahan beylerbeyi iken Irakeyn Seferi esnasında Osmanlı tarafına geçerek Erzurum

¹ Guboğlu, Sadettin Tokdemir'in Türkçeleştirdiği *Tabakâtü'l-memâlik'e*, Ayhan Yılmaz da Tokdemir'in ifadelerini birebir zikrettiği *Tabakâtü'l-memâlik'e* istinaden Boğdanlıların blok ittifak yaptıklarını zikrederek bunu sefer sebebi olarak gösterse de *Tabakâtü'l-memâlik'e* de bahsedilen blok ittifak 1537'de yapılan Avlonya/Korfu Seferi'nden sonra Portekiz, İspanya, papalık ve Venedik'in yaptığı blok ittifaktır ki bu da Boğdan Seferi'nin değil Preveze Savaşı'nın en önemli sebebidir. Bkz. (Celâl oğlu Mustafa, 1937, s. 150; Celâlzâde Mustafa Çelebi, 2011, s. 225; Demirtaş, 2009, ss. 405-410; Guboğlu, 1986, s. 759).

² Peçevî, Kili ve Akkırman alındıktan sonra Boğdan beylerinin haraçlarını bir sene güvenilir adamları ile göndermelerinin, ikinci yıl ise bizzat kendilerinin getirmelerinin kararlaştırıldığını zikretmektedir (Peçevî, 1283, s. 204).

³ Lamartine, padişahın kardeşinin tahtından ettiği tabi bir prensi yeniden tahtına oturtmak için sefere çıktığını söyleyerek seferin nedenini oldukça basite indirgemıştır (Lamartine, 2005, s. 170).

beylerbeyiliğine atanan (Aydın, 1998, ss. 58-60) Dulkadır hanedanından Mehmed Bey padişahın elini öpmek üzere geldiği İstanbul'da Azerbaycan sınırının korunmasıyla görevlendirilerek acilen bölgeye gönderilmiştir (Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 56b). Rum ve Diyarbekir beylerbeyileri kendi sınırlarının, Dulkadır, Karaman ve Şam beylerbeyileri, Adana ve İçil sancakbeyleri, Ramazanoğulları ve diğer ümera yerli yerinde bölgelerinin (Demirtaş, 2009, ss. 410-411), Saruhan Valisi Şehzade Mustafa sancağının, Aydın Sancak Beyi Ferhad Bey İstanbul'un (Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 56b), Sis Sancak Beyi Veli Bey de Anadolu vilayetinin korunmasıyla görevlendirilmiştir. Bunlara ilaveten Rumeli vilayetinde deniz kenarında korunması gereken yerlere sancakbeyleri ve askerler, tehlike arz eden kalelere de nöbetçi yeniçeriler gönderilmiştir (Demirtaş, 2009, ss. 414-415).

Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa ordusunu Filibe civarında toplama, Anadolu Beylerbeyi Hüsrev Paşa askeriyle Gelibolu'dan geçerek padişahın ordusuna katılma (Peçevî, 1283, s. 206), Kırım Hanı Sahib Giray da askeriyle sefere iştirak etme emri almıştır (Demirtaş, 2009, s. 433).⁴ Ayrıca Semendire, Vidin (Peçevî, 1283, s. 207), Niğbolu ve Silistre taraflarında Tuna gemilerinin yapılması ve askerlerin geçişi için köprü bina edilmesi emredilmiştir (Demirtaş, 2009, s. 424).

3. Sefer Yürüyüşü

Rumeli askerini Filibe'de toplama emri alan (Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., ss. 56b-57a) ve ordu tam yola çıkacakken vefat eden İkinci Vezir Mustafa Paşa'nın yerine atanan (Demirtaş, 2009, ss. 412-413; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 56b) Mehmed Paşa'dan askerlerin toplanma mahalline vardığı haberi alındıktan (Demirtaş, 2009, s. 416) sonra padişah 10 Safer 945/8 Temmuz 1538⁵ (Demirtaş, 2009, s. 416; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 57a) pazartesi günü törenle (Demirtaş, 2009, ss. 416-421) İstanbul'dan hareket etmiştir. Sabahdan öğleye kadar ancak Edirnekapı'ya gelen padişah o gün Halkalıpınar'a ertesi gün de Çatalca'ya ulaşmıştır (Demirtaş, 2009, s. 421; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602). Buradan da İncegiz, Uğraş Köyü, Karlı Köyü, Ahmed Bey Köyü, Hamza Bey Köyü, Ulufeciler Köyü ve Hasköy (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602) konaklarından geçerek 20 Safer/18 Temmuz'da Edirne'ye varmıştır. Tunca Nehri'nin kenarında bulunan sarayın yakınına padişahın otağı kurularak burada bir süre oturulmuştur. İrakeyn Seferi esnasında Osmanlı hâkimiyetini tanıyan Basra hâkimi Megâmisoğlu Râşid'in yeniden itaatini bildirmek ve şehrin anahtarlarını takdim etmek üzere gönderdiği oğlu başkanlığındaki heyet ve Mehmed Paşa'nın yerine Rumeli beylerbeyi atanan Hüsrev Paşa Anadolu askeriyle Edirne'de orduya mülaki olduğu için 27 Safer/25 Temmuz'da divan yapılmıştır. Basra'yı yeniden Râşid'e tevcih eden padişah huzuruna kabul ettiği heyete dönüş icazeti vermiş (Peçevî, 1283, s. 207), Hüsrev Paşa ve Anadolu ümerasına da elini öpme şerefi bahşetmiştir (Demirtaş, 2009, ss. 421-423; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 57a).

| 1616 | ⁴ Matrakçı Nasuh, padişahın İstanbul'dan çıkmadan Tatar Hanı Sahib Giray'a askeriyle Tuna sahrasına gitmeyi emrettiğini zikretmektedir (Matrakçı Nasuh, t.y., s. 107a, 2019, s. 377).

⁵ Feridun Ahmed Paşa, padişahın 11 Safer Pazartesi günü, Hammer ve Matrakçı Nasuh 11 Safer Salı günü, Solakzâde ve Müneccimbaşı da 15 Safer'de İstanbul'dan çıktığını zikretmektedir (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602; Hammer-Purgstall, 1330, s. 199; Matrakçı Nasuh, t.y., s. 107b; Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 549; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 495).

Edirne'de kaldığı süre zarfında sefere dair son tedbirleri alan padişah, Boğdan güzergâhı üzerinde bulunan İsakçı'da⁶ (Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 549; Peçevî, 1283, s. 207) bir köprünün yapılması için ulaklar göndermiştir (Demirtaş, 2009, s. 424; Peçevî, 1283, s. 207). Son bir kez daha her tarafa askerin toplanması yönünde emirler gönderen padişah (Peçevî, 1283, s. 207), Tatar Hanı Sâhib Giray'a da askeriyle birlikte Boğdan'a gelmesini emretmiştir (Lutfi Paşa, 1341, s. 365).⁷ Bu zamana kadar sefer yönünü gizli tutan I. Süleyman, hedefin Boğdan olduğunu hareketi esnasında aşikâr ederek 28 Safer/26 Temmuz'da İsakçı üzerinden Boğdan'a giden yolu iyi bilen kılavuzlar eşliğinde Edirne'den hareket etmiştir (Demirtaş, 2009, ss. 423-425; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602; Peçevî, 1283, ss. 207-208).

Ordu, Çölmek Köyü, Yenice Kızılağaç, Mansurlar Karyesi, Saray Karyesi, Böğürceci Karyesi, Ağa Köyü, Çaşnigir Köyü, Suçlu Karyesi ve Miralem Köprüsü konaklarından geçerek Balkan Dağı'nı aşmıştır (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602). Dobruca'ya doğru ilerleyen ordu (Lutfi Paşa, 1341, s. 365) Sultan Çayırı'na⁸ geldiğinde korkuya kapılan Petru Rareş'in Ungur isimli kapıcıbaşısı ile İvanku isimli tercümanı hediyelerle orduya mülaki olarak Petru Rareş'in bağışlanmasını istemişlerdir (Demirtaş, 2009, s. 425; Matrakçı Nasuh, t.y., ss. 108a-109a; Peçevî, 1283, s. 208). Buradan hareket eden ordu ertesi gün Tuna konağına geldiğinde padişah, Petru Rareş'e "İsyân üzere olduğu için sefere çıktığını ancak bundan sonra tövbe ederek itaat üzere olması ve gelerek eşiğine yüz sürmesi şartıyla affedileceğini" bildiren mektubu orduya kılavuzluk eden Kefe Emîni Sinan Çelebi ile göndermiştir (Demirtaş, 2009, s. 425; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602; Peçevî, 1283, s. 208). Bu konaktan sonra hızla yoluna devam eden ordu Karagöz Karyesi, Balık, Favarna (Kavarna) Karyesi, Papaslık Karyesi, Tatlıçak, Süt Köyü ve Istrabağı/Esterabağı konaklarından geçerek Sarı Saltuk Baba'nın metfun olduğu Baba (Babadağı) Kasabası'na ulaşmıştır. Padişah, Selçuklular zamanında buraya göç ederek yerleşen Saltuk Baba'nın mezarını ziyaret etmiş (Hammer-Purgstall, 1330, s. 199; Matrakçı Nasuh, t.y., s. 111a, 2019, s. 377) ve avlanmıştır. Birkaç gün sonra Babadağı'ndan ayrılan otak Kataloy konağı (Feridun Ahmed Paşa, 1274, ss. 602-603) üzerinden 22 Rebiülevvel/18 Ağustos'ta⁹ (Demirtaş, 2009, s. 425; Peçevî, 1283, s. 208) İsakçı'ya nüzul etmiştir. Burada Yahya Paşaoğlu Semendire askeriyle (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603), İkinci Vezir Mehmed Paşa da Rumeli askeriyle orduya mülaki olmuş (Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 495), Rumeli Beylerbeyi Hüsrev Paşa'nın yerine Anadolu beylerbeyi atanan Rüstem Paşa (Demirtaş, 2009, ss. 413-414) henüz vusul bulmadığı için de padişahın emriyle Hüsrev Paşa Rumeli askerinin, Mehmed Paşa da Anadolu askerinin başına geçmiştir (Demirtaş, 2009, ss. 425-426; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603).

⁶ Bu yerin adını Celâlzâde Mustafa Çelebi, Sakıcı İskelesi; Feridun Ahmet Paşa, İshakçı İskelesi; Matrakçı Nasuh ve Lutfi Paşa ise İshakça şeklinde zikretmiştir (Demirtaş, 2009, s. 424; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603; Lutfi Paşa, 1341, s. 365; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 378).

⁷ Muhtemelen sefer öncesinde Tatar hanına hazırlık yapması, sefer yönünün netleştiği Edirne'den de Boğdan'a gelmesi emredilmiştir.

⁸ Feridun Ahmed Paşa, ordunun Sultanlar Karyesi üzerinden Duna (Tuna) konağına, Matrakçı Nasuh da Pravadi civarında Tuna Pınarı'na geldiğinde elçinin orduya mülaki olduğunu zikretmektedir (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 377).

⁹ Solakzâde padişahın 20 Rebiülevvel'de, Matrakçı Nasuh 24 Rebiülevvel'de, Feridun Ahmed Paşa da 25 Rebiülevvel'de, İsakçı'ya nüzul edildiğini zikretmektedir (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603; Matrakçı Nasuh, t.y., s. 111a; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 495).

Tuna kıyısında bulunan İsakçı'dan Boğdan'a geçmek için kurulacak köprüünün yapıyla görevlendirilen Silistre sancakbeyi tarafından daha önceden hazırlanan malzemelerle kısa sürede gemiler üzerine mükemmel bir köprü yapılmıştır (Demirtaş, 2009, s. 426; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 378; Peçevî, 1283, s. 208). Sabık Defterdar Haydar Çelebi'nin köprüyü korumakla görevlendirilmesinin (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603) akabinde önce merasimle asker¹⁰ sonra da 29 Rebiülevvel/25 Ağustos'ta¹¹ (Demirtaş, 2009, s. 427) padişah köprüden geçerek Vameş Köyü (Obluçitsa) denilen Boğdan iskelesine inmiş oradan da Kahve (Cahul) Sahrası'na varmıştır (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603). Bu esnada Petru Rareş'e gönderilen Sinan Çelebi gelerek voyvoda ile Yaşpazarı'nda (Iaşi) görüştüğü, padişahın fermanını iletğinde itaatten kaçındığı, Osmanlı ordusunu karşılamak üzere çeşitli hilelere başvurduğu ve tatmin edici bir cevap vermediği haberini getirmiştir (Demirtaş, 2009, s. 429; Peçevî, 1283, s. 208).¹² Gerek Sinan Çelebi'den gerekse yakalanan casuslardan Petru Rareş'in savaşa hazırlandığı haberinin alınması (Guboğlu, 1986, s. 776) üzerine ordu Kahve Sahrası'ndan kalkarak Kızıl Göl konağı (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603) üzerinden Prut Nehri'ne gelmiştir (Demirtaş, 2009, s. 430; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., ss. 57a-57b; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 378; Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 550; Peçevî, 1283, s. 208; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 496). Daha önce Prut üzerine yapılması emredilen köprü zeminin bataklık olması sebebiyle çöktüğü için Lutfi Paşa'nın tavsiyesiyle Mimar Sinan tarafından burada sağlam bir köprü yapılarak (Danişmend, 1971, s. 209) askerinin geçişi sağlanmıştır (Demirtaş, 2009, s. 430; Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 550; Peçevî, 1283, s. 209; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 496). Harekete devam eden ordu Kalçın¹³ (Demirtaş, 2009, s. 433; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 57b; Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 550) Kasabası, Prut Suyu konağı, Sektan Karyesi, Değirmenli Köyü ve Budan Köyü üzerinden Voyvoda konağına gelmiştir (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603). Osmanlı ordusu bu konakta iken Prut'u geçen Sahib Giray komutasındaki Tatar kuvvetleri¹⁴ muhteşem bir törenle orduya mülaki olmuştur (Demirtaş, 2009, ss. 433-434; Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 550; Peçevî, 1283, ss. 209-211).¹⁵ Tatar hanı ve askeri için düzenlenen teşrifat bittikten sonra ilerleyişine devam eden ordu Rize (Jijia) Köprüsü konağı üzerinden Yaşpazarı'na gelmiş (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603), bu esnada Petru Rareş'in 70-80 bin askerle

¹⁰ Celâlzâde Mustafa Çelebi, askerinin geçişinin güneşin doğuşundan batışına kadar, Feridun Ahmed Paşa, 28 Rebiülevvel'den ertesi gün sabaha kadar, Peçevî de bir iki gün sürdüğünü zikretmektedir (Demirtaş, 2009, s. 427; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603; Peçevî, 1283, s. 208).

¹¹ Matrakçı Nasuh, 24 Rebiülevvel'de önce askerinin sonra padişahın geçtiğini, Feridun Ahmed Paşa da padişahın 1 Rebiülahir'de geçtiğini zikretmektedir (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 378).

¹² Feridun Ahmed Paşa, Sinan Çelebi'nin Babadağı'nda geri geldiğini zikretmektedir (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 602).

¹³ Solakzâde buranın ismini Nalçın olarak zikretmektedir (Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 496).

¹⁴ Tatar askerinin sayısını abartılı bir şekilde Solakzâde ve Müneccimbaşı 50 bin; Karaçelebizâde 100 bin, Matrakçı Nasuh *Târîh-i Âl-i Osmân*'da 100 bin, Decei ve Gökbilgin tarafından yayınlanan fetihnâmelerde 150 bin; Celâlzâde Mustafa Çelebi ve Gelibolulu Mustafa Âlî ise 200 bin olarak vermektedir (Decei, 2010, s. 115; Demirtaş, 2009, s. 434; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 57b; T. Gökbilgin, 1976, s. 108; Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, 1248, s. 129; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 378; Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 550; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 496).

¹⁵ Tatar askerinin Matrakçı Nasuh *Târîh-i Âl-i Osmân* ve *Fetihnâme-i Karaboğdan*'da As Bazarı'nda, Decei ve Gökbilgin tarafından yayınlanan fetihnâmelerde Brud Suyu konağında; Feridun Ahmed Paşa, Baş Pazarı'nda; Gelibolulu Mustafa Âlî, Kalçın'da; Solakzâde de Nalçın'dan bir menzil ileride orduya mülaki olduğunu zikretmektedir (Decei, 2010, s. 115; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 57b; T. Gökbilgin, 1976, ss. 108-109; Matrakçı Nasuh, t.y., s. 113b, 2019, s. 378; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 496).

Potşan adı verilen dağlık bölgede tahkimat yaparak Osmanlı askerini karşılamayı düşündüğü haberi alınmıştır (Decei, 2010, s. 114; Demirtaş, 2009, ss. 434-435; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58a; T. Gökbilgin, 1976, s. 108; Matrakçı Nasuh, t.y., ss. 110b-111a; Müneccimbaşı Ahmed Dede, t.y., s. 550; Peçevî, 1283, s. 211; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 496). Sefere iştirak eden Eflak¹⁶ askerinden 3.000 baltacıya Potşan tarafına bir yol açmaları emredildikten (Demirtaş, 2009, s. 435; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58a; Peçevî, 1283, s. 211) sonra Petru Rareş'in bazen merkez olarak kullandığı Yaşpazarı ateşe verilerek yağmalanmıştır (Demirtaş, 2009, s. 435; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58a; Hammer-Purgstall, 1330, s. 199; Peçevî, 1283, s. 211; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 496). Yaşpazarı'ndan hareket eden ordu sarp, ormanlık ve tahkim edilmiş Potşan yolu yerine daha kısa bir yolu (Guboğlu, 1986, s. 785) tercih ederek Voyvoda Pınarı, Fermus Pazarı, Harmansuz ve Orşen Köyü konakları (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603) üzerinden 21 Rebiülahir/16 Eylül'de¹⁷ (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603) Boğdan'ın merkezi Suceava'ya ulaşmıştır.

4. Petru Rareş'in Kaçışı

Sinan Çelebi'ye net cevap vermeyerek zaman kazanmaya çalışan Petru Rareş, Osmanlı ordusu Boğdan topraklarında ilerlerken oldukça zor günler geçirmiştir. İlk olarak padişah, daha ordu Tuna'ya varmadan Osmanlı vasalı Macar kralına "Voyvodanın kaçmaması için Macaristan ve Erdel'e giden yolları, geçitleri ve köprüleri kontrol altına almasını ve yakalanırsa gönderilmesini" emreden bir mektup göndererek Petru Rareş için çemberi daraltmıştır. Mektubu 14 Ağustos'ta alan Macar Kralı Yanoş Zapolya (Janos Szapolyai) da 18 Ağustos'ta padişaha "Kendisine emredilen yollar tutulsa da voyvodanın başka yollardan Ferdinand'ın topraklarına veya başka ülkelere kaçabileceğini" hatırlatan ve böyle bir durum hasıl olursa kendilerinin sorumlu tutulmamalarını isteyen bir mektup göndermiştir (BOA, t.y.). Aynı tarihlerde Sahib Giray komutasındaki Tatar askerinin Boğdan'a doğru ilerlemesiyle ve Boğdan'ın Leh sınırındaki müstahkem kalelerinden biri olan Hotin'in Lehliler tarafından kuşatılmasıyla voyvoda üç yönden sıkıştırılmıştır.

Lehliler Osmanlı ordusunun Boğdan üzerine yürümesinden istifade ederek zayıf kaldığını düşündükleri Hotin Kalesi'ni (Demirtaş, 2009, s. 435) 20 bin askerle 18 Ağustos'ta kuşatma altına almıştır. Kuşatma başladıktan on gün sonra 46 bin askerle Hotin civarına gelen (Guboğlu, 1986, s. 775) Petru Rareş, Pocuta bölgesindeki iddiasından vazgeçerek ve Osmanlı galesinden sonra onlarla savaşmayacağına söz vererek sulh yapmayı başarmış (Demirtaş, 2009, s. 435) ve geri dönerek Potşan'da Osmanlı ordusunu karşılamak üzere hazırlıklara başlamıştır.

Osmanlı ordusu Yaşpazarı'na ulaştığında telaşa kapılan halk, boyarlar ve askerî birlikler kuzeye doğru çekilmiştir. Eylülün ilk yarısında Romen şehrinde bir divan kuran (Guboğlu, 1986, s. 783) Petru Rareş, savaş planlarını anlatmış ancak boyarların çoğu, voyvodaya savaşacak güçlerinin olmadığını, bir kısmı da Osmanlıya tabi olmasını veya kaçmasını söylemiştir (Matrikçı Nasuh, t.y., ss. 116b-117a). Bu

¹⁶ Hammer, Eflak beyi tarafından gönderilen 300 Ulah'ın orduya rehberlik ettiğini zikretmektedir (Hammer-Purgstall, 1330, s. 199).

¹⁷ Suceava'ya Matrakçı Nasuh 22 Rebiülahir'de; Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Gelibolulu Mustafa Âlî ve Solakzâde ise 27 Rebiülahir'de geldiğini zikretmektedir (Demirtaş, 2009, s. 435; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58b; Matrakçı Nasuh, t.y., ss. 117a-117b, 2019, s. 378; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, ss. 496-497).

toplantının hemen akabinde boyarlardan ayrılan Petru Rareş, güvendiği birkaç kişiyle saklanmak üzere Hotin Kalesi'ne gitmiş ancak dizdarlar onu kabul etmemiştir. Kaleye giremeyince Osmanlı ordusunun etrafından dolanarak Bistritsa Manastırı'na gelmiştir. Burada biraz dinlenen ve yaptıklarından pişman olan Petru Rareş, takip edildiğini duyduğu için endişe ve korku içinde insan ayağı değmemiş sık ormanlardan (Demirtaş, 2009, s. 435) ve sarp dağlardan geçerek yara bere içinde Erdel'e doğru yol almıştır. Bir hafta Karpat Dağları'nda saklanarak yakalanmaktan kurtulan Petru Rareş, yüklü miktarda para verdiği balıkçıların yardımıyla zar zor Erdel'e ulaşmıştır (Guboğlu, 1986, ss. 784-785; Hammer-Purgstall, 1330, s. 199). Osmanlı ordusu ilerledikçe halk ve üst düzey yöneticiler de dağlara ve ormanlara kaçmıştır (Demirtaş, 2009, s. 435; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58a; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 378).

Voyvodanın takibi ve yakalanması için Yahya Paşaoğlu Mehmed Bey (Matrikçı Nasuh, t.y., s. 117a, 2019, s. 378) ile Semendire gazileri ve bir fırka Tatar askeri görevlendirilmiş (Demirtaş, 2009, s. 435; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58a; Peçevî, 1283, s. 211), Lehistan tarafına kaçma ihtimaline karşı da krala bir mektup gönderilmiştir (Peçevî, 1283, s. 213). Daha önceden gelerek ordugâhta bulunan (Demirtaş, 2009, s. 438; Hammer-Purgstall, 1330, s. 200; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 497) Leh elçisiyle gönderilen mektupta voyvodanın takip edildiği bildirilmiş, o tarafa kaçtıysa yakalanması ve ordugâha gönderilmesi istenmiştir (Guboğlu, 1986, s. 788). Voyvodanın Macaristan'a kaçtığı haberi alınınca da yakalanması için Macar kralına tekrar bir mektup gönderilmiştir (Demirtaş, 2009, s. 438; Peçevî, 1283, s. 213; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 497).

5. Suceava Kararları

Petru Rareş'in kaçışının akabinde bazı boyarlar ve üst düzey yöneticiler Yahya Paşaoğlu Mehmed Bey aracılığıyla padişahın özür dilemişlerdir (Matrikçı Nasuh, t.y., s. 118a, 2019, s. 379). Voyvodanın tahkim ettiği (Decei, 2010, s. 115; Demirtaş, 2009, s. 435; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58b) Suceava'ya gelindiğinde de Osmanlı ordusuna karşı mukavemet edemeyeceğini anlayan halk da aman dileyerek kalenin anahtarlarını padişaha teslim etmiştir (Decei, 2010, s. 115; Demirtaş, 2009, s. 436; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58b; Hammer-Purgstall, 1330, s. 199; Matrakçı Nasuh, t.y., s. 117b, 2019, ss. 378-379; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 497). Boğdan'ı Osmanlı topraklarına ilhak etmek isteyen padişah da esir alma ve yağmayı yasaklayarak Boğdan halkına aman, ülkenin ileri gelenlerine de dört güne kadar huzura gelme emri vermiştir (Demirtaş, 2009, s. 436; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 58b; Guboğlu, 1986, s. 789; Peçevî, 1283, s. 211). Emir gereğince huzura gelen Boğdan ümerası her ne buyurulursa itaat edeceklerini söyleyerek Koca Ştefan'ın oğlu Çetine'nin¹⁸ kendilerine voyvoda atanmasını talep etmişlerdir (Demirtaş, 2009, s. 437; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 59a; Peçevî, 1283, s. 212; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 497). Padişahın ve Çetine'nin de arzusuna uygun olan bu talep bazı şartlar karşılığında kabul edilmiştir. Kili ve Akkirman'ın sınırları hususunda çekişme yaşanması ve Boğdanlıların buralara sık sık saldırması sebebiyle Karadeniz sahiliyle Prut ve Turla nehirleri arasında kalan ve Turla üzerindeki Bender'in (Tighina) kuzeyinden başlayarak güneyde Prut'un Tuna'ya döküldüğü noktaya kadar uzanan bölgenin Osmanlı topraklarına ilhaki, bu bölgenin iki tarafına iki hisarın yapılması (Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 59a; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 379), voyvodanın ve bütün

¹⁸ Hammer, yeni voyvodanın Petru Rareş'in kardeşi Etyen olduğunu, Guboğlu da Grigorie Ureche'ye istinaden Koca Ştefan'ın torunu olduğunu zikretmektedir (Guboğlu, 1986, s. 789; Hammer-Purgstall, 1330, s. 199).

Boğdan ileri gelenlerinin bundan sonra isyan etmemeleri, padişah ne buyurursa uymaları ve voyvodanın iki yılda bir haracını bizzat merkeze getirip teslim etmesi (Hammer-Purgstall, 1330, s. 200) şartlarını kabul ettiklerine dair İncil ve haç üzerine yemin etmeleriyle anlaşma sağlanmıştır (Demirtaş, 2009, s. 437; Peçevî, 1283, s. 212). Beratla voyvoda atanan (Peçevî, 1283, s. 212) Çetine'ye teşrifat kuralları çerçevesinde kızıl börk, altın üsküf ve hilatler giydirildikten sonra davul ve nakkare de ihsan edilerek bir fırka askerle Suceava'ya gönderilmiş, orada da Boğdan teşrifatına göre tahta çıkarılmıştır (Demirtaş, 2009, ss. 437-438; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 59a; Peçevî, 1283, s. 212).

Boğdan'dan ayrılan bölge Bucak¹⁹ adı altında müstakil bir sancak haline getirilerek (Demirtaş, 2009, s. 441) Akkirman'a bağlanmıştır (Hammer-Purgstall, 1330, s. 200; Karpat, 1992, s. 341). Bu tarihten itibaren bölgeye yoğun bir şekilde Nogay ve Tatarlar yerleştirilmiş, üzerlerine de bir yalı ağası atanarak yönetimleri Kırım hanına bırakılmıştır (Guboğlu, 1986, s. 796; Karpat, 1992, s. 341). Sancağın sınırlarında Boğdanlıların tahkimat yapması yasaklanmış (Danişmend, 1971, s. 210), sefer için Rumeli tarafından istenilen ancak ekseri mesafenin uzaklığından dolayı ordu Boğdan'a ulaştıktan sonra gelen nüüz zahiresi yapılacak kale için koruma altına alınmış, Akkirman Kalesi'nin tahkim edilmesi ve çıkan bir yangın sebebiyle harap olan Kili Kalesi'nin yeniden inşa edilmesi emredilerek (Hammer-Purgstall, 1330, s. 200) İsakçı'da yapılan köprü malzemesinin tamamı inşa için bağışlanmıştır (Demirtaş, 2009, s. 442).

Boğdan'ın kronikleşmiş sorunlarını halletmek için bir hafta Suceava'da kalan padişah Petru Rareş'in kaçarken hisara gömüdüğü hazinesini de ele geçirmiştir. Hazinenin bulunmasıyla görevlendirilen Büyük Mirâhur Hüseyin Ağa, tahmin edilen yerleri kazarak sayılamayacak kadar çok değerli eşya bulmuştur. Bulduğunda padişahın "Bu kadar küçük bir ülkede bir bey nasıl bu kadar büyük bir hazine edinmiştir." diye hayret ettiği (Guboğlu, 1986, s. 788) define Hazîne-i Âmire için zaptedilmiştir (Demirtaş, 2009, s. 437; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 59a; Hammer-Purgstall, 1330, s. 199; Peçevî, 1283, ss. 211-212).

6. İstanbul'a Dönüş

Yeni voyvodanın muhafızlığına bir miktar yeniçeri bırakıldıktan (Guboğlu, 1986, s. 793) sonra Kırım hanı, beyleri ve askeri padişahın ihsan ve iltifatlarına mazhar olarak geri dönüş icazeti almışlardır (Demirtaş, 2009, s. 438; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 59a; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 379; Peçevî, 1283, ss. 212-213; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 497). 28 Rebiülahir/23 Eylül'de²⁰ (Demirtaş, 2009, s. 438; Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 59b; Peçevî, 1283, s. 213) de padişah ve ordu Suceava'dan hareket ederek Yandoş, Ağşan ve Espin konakları (Feridun Ahmed Paşa, 1274, s. 603) üzerinden Potşan Derbendi'ne oradan da Prut Suyuna ulaşmıştır (Mitrakçı Nasuh, 2019, s. 380). Padişah ve ordu 4 Cemaziyelevvel/28 Eylül'de Lapuşna Deresi mevkiine geldiğinde Çetine, ordunun hareketinin akabinde üzerine yürüyen Petru Rareş'in taraftarlarını mağlup ederek bu galibiyetin haberini ve eski voyvodanın Boğdan isimli oğlunun kesilen başını dergâha ulaştırmıştır (Decei, 2010, s. 116; T. Gökbilgin,

¹⁹ Hammer, Boğdan'dan alınan arazinin Akkirman ve Kili Sancağı adıyla bir liva yapıldığını ve Hasan Bey'e tevcih edildiğini zikretmektedir (Hammer-Purgstall, 1330, s. 200).

²⁰ Matrakçı Nasuh, padişahın *Târîh-i Âl-i Osmân* ve *Fetihnâme-i Karaboğdan*'da 27 Rebiülahir'de, Decei tarafından yayınlanan fetihnâmede ise 21 Rebiülahir'de Suceava'dan hareket ettiğini zikretmektedir (Decei, 2010, s. 116; Matrakçı Nasuh, t.y., s. 119a, 2019, s. 379).

1976, s. 109; Matrakçı Nasuh, t.y., ss. 119b-120a, 2019, s. 380). Osmanlı topraklarına ilhak edilen Bucak bölgesini de aşan padişah ve ordu 8 Cemaziyelevvel/2 Ekim'de (Demirtaş, 2009, s. 441) İsakçı'ya ulaştığında memleketin her tarafından gelen ulaklar orduya mülaki olmuştur (Demirtaş, 2009, s. 438; Peçevî, 1283, s. 213). Ertesi gün divan toplanarak sefere katılan devlet erkânına ihsanlarda bulunulmuş, fetihnâmeler gönderilmiş²¹ (Hammer-Purgstall, 1330, s. 200; Matrakçı Nasuh, t.y., s. 120a) ve askere geri dönüş icazeti verilmiştir (Demirtaş, 2009, s. 441; Lutfi Paşa, 1341, s. 367; Matrakçı Nasuh, t.y., ss. 120a-121a, 2019, s. 380). İsakçı'dan hareket eden padişah ve ordu Dobruca üzerinden Balkan Dağı'nın Çalık-Kavak Derbendi'ni aştıktan (Matrikçı Nasuh, t.y., s. 121a, 2019, s. 380) sonra 23 Cemaziyelevvel/17 Ekim'de Yanbolu'ya ulaşmıştır. Burada Barbaros Hayreddin Paşa'nın oğlu orduya mülaki olarak donanmanın kazandığı zaferleri detaylarıyla anlatmıştır (Demirtaş, 2009, ss. 442-446; Hammer-Purgstall, 1330, s. 200).²² Yanbolu'da avlandıktan (Hammer-Purgstall, 1330, s. 200) sonra hareket eden padişah 29 Cemaziyelevvel/23 Ekim'de²³ (Demirtaş, 2009, s. 448; Gelibolulu Mustafa Âlî, t.y., s. 61b; Peçevî, 1283, s. 213; Solakzâde Mehmed Hemdemî, 1297, s. 498) Edirne'ye ulaşarak burada kışlamış (Lutfi Paşa, 1341, s. 368; Matrakçı Nasuh, 2019, s. 380) ve 24 Zilkade/13 Nisan'da da İstanbul'da dönmüştür (Matrikçı Nasuh, 2019, s. 380).

Sonuç

1538 yılının aynı aylarında sefere çıkan Barbaros Hayreddin Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasının Preveze'de elde ettiği zaferin gölgesinde kalan Karaboğdan Seferi'nin Osmanlı lehine sonuçları olmuştur. 1456'dan beri Osmanlı vasalı olan Boğdan'ın Kili ve Akkirman'dan sonra yeni teşkil edilen Bucak Sancağı'na dahil edilen toprakları Boğdan için ciddi bir kayıp olurken Osmanlı için kazanç olmuştur. Karadeniz'in kuzey sahili üzerinden Kırım, Kafkasya ve Hazar Denizi'ne giden en kısa yol üzerinde bulunan Bucak'ın Karadeniz hâkimiyeti ve ticaretini elde tutma ve Dobruca ile Doğu Balkanların emniyetini sağlama noktasında stratejik önemi nedeniyle idari bir bölge olarak yapılandırılması Osmanlıya siyasi, askerî ve ticari faydalar sağlamıştır. Bu idari yapılandırma bölgedeki hâkimiyet ve üstünlüğünü perçinleyen Osmanlı, 1541'de Budin'i de bir beylerbeyilik şeklinde teşkilatlandırarak Boğdan ve Eflak'ı Habsburglara karşı koruma altına almış ve bölgedeki kalıcılığını sağlamlaştırmıştır. Hakeza bölgeye II. Bayezid zamanında sınırlı bir şekilde başlatılan Nogay ve Tatar gibi Türk boylarının iskânını bu seferden sonra ciddi anlamda artıran Osmanlı, demografik ve kültürel yapıyı da kendi lehine değiştirerek bölgedeki varlığını kuvvetlendirmiştir.

Seferin sonunda Osmanlı hanesine yazılan her artı kendi hanesine eksi olarak geçen, toprak bütünlüğünü, siyasi ve ticari hâkimiyetini, Bucak bölgesinde demografik ve kültürel dokusunu Osmanlı ordusunun yürüyüşü ile kaybeden Boğdan'da yegâne kazanan taraf, voyvodanın zorbalığından bıkararak değişmesini isteyen halk ve bazı boyarlar olmuştur. Benzer şekilde voyvodanın saldırganlığından şikâyet ederek Osmanlı yönetiminden mütemadiyen değiştirilmesini isteyen Leh yönetimi ile Petru Rareş'in İstanbul'da rehin bulunan ve Osmanlı yönetiminden sürekli Boğdan tahtını isteyen kardeşi Ştefan

²¹ Gönderilen fetihnâmeler için bkz. (Decei, 2010, ss. 113-116; T. Gökbilgin, 1976, ss. 108-109).

²² Lutfi Paşa, bu zafer haberlerinin Dobruca'da geldiğini zikretmektedir (Lutfi Paşa, 1341, s. 367).

²³ Matrakçı Nasuh 5 Cemaziyelahir'de seferin sona erdiğini zikrederek padişahın bu tarihte Edirne'ye geldiğine işaret etmiştir (Matrikçı Nasuh, t.y., s. 121a).

Lacusta da kazananlar listesinde yer almıştır. Öldürülen Genç Ştefan'ın yerine daha başından itibaren İstanbul'da yetişen Ştefan Lacusta'yı geçirerek Boğdan'da siyasi istikrar ve hâkimiyet sağlamak isteyen I. Süleyman ise kazananlar listesinin en başında yer almıştır. Kısa vadede kaybedenler listesinde yer alan tek şahıs ise Petru Rareş olmuştur.

Osmanlı bu seferin sonunda minimum asker, hayvan ve teçhizat kaybıyla sadece Petru Rareş'e karşı değil ona destek veren Habsburglara karşı da bir başarı elde etmiştir. Kısa bir süre sonra da serkeş tavrılarıyla bindiği dalı kesen Petru Rareş'in Osmanlı aleyhine ittifak yaptığı Habsburglardan bu süreçte fayda yerine zarar gördüğünü anlaması ve getirildiği İstanbul'da padişahın özür dilemesiyle karşıt bloktan bir halkayı daha kopararak ikinci bir başarı daha elde etmiştir. Zira 1538 seferinden ders alan Petru Rareş, Boğdan'da istikrarı sağlayamayan ve boyarlar tarafından öldürülen Ştefan Lacusta'dan sonra Leh desteğiyle kısa bir süreliğine voyvoda seçilen Alexandru Cornea'nın yerine 1541'de yeniden voyvoda seçilmiş ve bu ikinci voyvodalığında (1541-1546) bazen Osmanlı aleyhine ittifaklara göz kırpsa da genel olarak Osmanlı ile iyi geçinmiştir.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Kaynakça

- Aydın, D. (1998). *Erzurum beylerbeyliği ve teşkilatı*. TTK.
- BOA, B. O. A. (t.y.). *Topkapı sarayı müzesi arşivi (TSMA) (755-75)*.
- Celâl oğlu Mustafa. (1937). *Osmanlı imparatorluğunun yükselme devrinde Türk ordusunun savaşları ve devletin kurumu, iç ve dış siyaseti*.
- Celâlzâde Mustafa Çelebi. (2011). *Muhteşem çağ (1. bsk)*. Kariyer Yayıncılık.
- Çopur, İ. (Ed.). (2006). *Tarihte Türk-Rumen ilişkileri*. Genelkurmay ATASE Başkanlığı.
- Danişmend, İ. H. (1971). *İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi (C. 2)*. Türkiye Yayınevi.
- Decei, A. (1979). Boğdan. İçinde *İslâm ansiklopedisi (Beşinci Baskı, C. 2, ss. 697-705)*. M.E.B.
- Decei, A. (2010). Un "fetih-nâme-i Karaboğdan" (1538) de Nasuh Matrakçı. İçinde O. Turan (Ed.), *60. doğum yılı münasebetiyle Fuad Köprülü armağanı*. Türk Tarih Kurumu.
- Demirtaş, F. (2009). *Celâl-zâde Mustafa Çelebi, tabakâtü'l-memâlik ve derecâtü'l-mesâlik* [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekrem, M. A. (Ed.). (1993). *Romen kaynak ve eserlerinde Türk tarihi, I*. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK.
- Feridun Ahmed Paşa. (1274). *Mecmua-i münşeât-ı Feridun Bey (C. 1)*.
- Finkel, C. (2007). *Rüyadan imparatorluğa Osmanlı (Z. Kılıç, Çev.)*. Timaş Yayınları.
- Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi. (1997a). *Kitâbü't-târîh-i künhü'l-ahbâr: C. I. Cilt I. Kısım*. Erciyes Üniversitesi.
- Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi. (1997b). *Kitâbü't-târîh-i künhü'l-ahbâr: C. I. Cilt II. Kısım*. Erciyes Üniversitesi.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, M. b. A. b. A. (t.y.). *Künhü'l-ahbâr (Halet Efendi)*. Süleymaniye Kütüphanesi.
- Gökbilgin, M. T. (1992). *Kanunî Sultan Süleyman*. MEB.
- Gökbilgin, T. (1976). Kanunî Sultan Süleyman devri müesseseler ve teşkilâtına ışık tutan Bursa şer'iyeye sicillerinden örnekler. İçinde *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya armağan (ss. 91-112)*. Türk Tarih Kurumu.
- Guboğlu, M. (1969). Fatih Sultan Mehmed ve Yavuz Sultan Selim'in Boğdan voyvodalarına yazdıkları Slavca mektuplar. *Belgelerle Türk tarihi dergisi, 19*, 31-36.
- Guboğlu, M. (1983). Fâtih'in Ştefan Çel Mare üzerine iki Boğdan seferi (1474-1476). *Belleten, 47(185)*, 139-194.
- Guboğlu, M. (1986). Kanuni Sultan Süleyman'ın Boğdan seferi ve zaferi. *Belleten, 50(198)*, 727-806.
- Hammer-Purgstall, J. F. von. (1330). *Devlet-i Osmâniyye târîhi (Mehmed Atâ, Çev.; C. 5)*. Selanik Matbaası.
- Heper, Y. (2020). *Osmanlı devleti ve Eflak-Boğdan ilişkileri (1574-1634)* [Doktora Tezi]. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan. (1279a). *Tâcü't-tevârih (C. 1)*. Tabhane-i Âmire.
- Hoca Sa'deddîn Mehmed b. Hasancan. (1279b). *Tâcü't-tevârih (C. 2)*. Tabhane-i Amire.
- İnalçık, H. (1986). Boghdân. İçinde *The encyclopaedia of Islam: C. I (ss. 1252-1253)*. Brill.

- İnalçık, H. (2016). *Deolet-i 'aliyye: Osmanlı imparatorluğu üzerine araştırmalar-I* (56. Basım). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jorga, N. (2005). *Osmanlı imparatorluğu tarihi* (N. Epçeli, Çev.; C. 2). Yeditepe Yayınevi.
- Karaçelebizade Abdülaziz Efendi. (1248). *Süleymanname* (Selimiye Basmalar). Edirne Selimiye Kütüphanesi.
- Karpat, K. (1992). Bucak. İçinde *TDV İslâm ansiklopedisi* (C. 6, ss. 341-343). TDV Yayınları.
- Kemalpaşazâde, Ş. A. b S. (1957). *Tevârih-i âl-i Osman VII. defter*. Türk Tarih Kurumu.
- Kemalpaşa-zade, Ş. A. b. S. (1997). *Tevârih-i âl-i Osmân VIII. defter*. Türk Tarih Kurumu.
- Kumrular, Ö. (2011). *Osmanlı-Habsburg düellosu*. Kitap Yayınevi.
- Lamartine, A. de. (2005). *Cihan hâkimiyeti* (R. Uzmen, Çev.). Bilge Kültür Sanat.
- Lutfi Paşa. (1341). *Tevârih-i âl-i Osmân*.
- Mantran, R. (1995). *Osmanlı imparatorluğu tarihi I* (S. Tanilli, Çev.; İkinci Bası). Cem Yayınevi.
- Matrakçı Nasuh. (2019). *Rüstem Paşa tarihi olarak bilinen târîh-i âl-i Osmân* (E. Afyoncu, Ed.; 1. bsk). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Matrakçı Nasuh. (t.y.). *Fetihnâme-i Karaboğdan* (Revan). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.
- Mevlânâ Mehmed Neşrî. (2013). *Cihânnümâ*. Bilge Kültür Sanat.
- Miroğlu, İ. (1989). Fetret devrinden II. Bayezid'e kadar Osmanlı siyasi tarihi. İçinde K. Seyithanoğlu (Ed.), *Doğuştan günümüze büyük İslâm tarihi* (C. 10). Çağ Yayınları.
- Müneccimbaşı Ahmed Dede. (t.y.). *Sahaif-ül-ahbar fi vekayi-ül-a'sâr* (İ. Erünsal, Çev.; C. 2). Tercüman.
- Oruç b. Âdil. (2014). *Oruç Beğ tarihi*. Bilge Kültür Sanat.
- Panaite, V. (2002). Osmanlı hâkimiyetinin Tuna nehrinin kuzeyinde yayılışı: XIV. ve XVI. yüzyıllarda Eflak ve Boğdan. İçinde H. C. Güzel, K. Çiçek, & S. Koca (Ed.), & N. Elibol (Çev.), *Türkler* (C. 9, ss. 206-218). Yeni Türkiye Yayınları.
- Peçevî, İ. (1283). *Târîh-i Peçevî* (C. 1). Matbaa-i Âmire.
- Solakzâde Mehmed Hemdemî. (1297). *Târîh-i Solakzâde*. Mahmud Bey Matbaası.
- Tansel, S. (1953). *Osmanlı kaynaklarına göre Fatih Sultan Mehmet'in siyasi ve askerî faaliyeti*. Türk Tarih Kurumu.
- Tansel, S. (Ed.). (1966). *Sultan II. Bâyezit'in siyasi hayatı*. MEB.
- Turan, Ş. (1992). Bayezid II. İçinde *TDV İslâm ansiklopedisi* (C. 5, ss. 234-238). TDV Yayınları.
- Tursun Bey. (1977). *Târîh-i ebü'l-feth*. İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1998). *Osmanlı tarihi: C. II* (8. Baskı). TTK.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı imparatorluğu tarihi (1453-1574)* (E. Afyoncu, Ed.; N. Epçeli, Çev.; 1. bsk, C. 2). Yeditepe Yayınları.

